Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0824U001944

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 17-05-2024

Статус: Наказ про видачу диплома

Реквізити наказу МОН / наказу закладу: Наказ Інституту історії України Національної академії наук України № 24-од від 16 липня 2024 р. Про видачу диплома доктора філософії (PhD) третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти з галузі знань 03 – Гуманітарні науки, із спеціальності 032 – Історія та археологія Безлюдній Ірині Вікторівні.

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Безлюдна Ірина Вікторівна
2. Iryna Bezliudna

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-4992-1236

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: ні

Шифр наукової спеціальності: 032

Назва наукової спеціальності: Історія та археологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: 51659 Історія та археологія

Дата захисту: 28-06-2024

Спеціальність за освітою: 032 Історія та археологія

Місце роботи здобувача: Інститут історії України Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416981

Місцезнаходження: вул. М. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): ДФ 2023.3.3955

Повне найменування юридичної особи: Інститут історії України Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416981

Місцезнаходження: вул. М. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Інститут історії України Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416981

Місцезнаходження: вул. М. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 03.19.21

Тема дисертації:

1. Особливості повсякденного життя дітей-сиріт УРСР (друга половина 1940-х – перша половина 1950-х рр.)

2. Features of everyday life of orphans of the Ukrainian SSR (second half of the 1940s – first half of the 1950s)

Реферат/анотація:

1. У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено об’єкт, предмет, хронологічні і територіальні межі, мету і завдання. Актуальність дослідження полягає у детальному вивченні повсякденного життя дітей-сиріт і безпритульних у повоєнний період задля можливості використання історичного досвіду для розробки соціальних програм, спрямованих на захист сучасних дітей-сиріт. Крім того, актуальність зумовлена потребою розвінчання одного із найвідоміших ідеологічних міфів Радянського союзу – міфу про «щасливе дитинство» всіх радянських дітей. Науковою новизною отриманих результатів є комплексне дослідження повсякденного життя дітей-сиріт і безпритульних у дитячих закладах від моменту вилучення їх з вулиці і до влаштування на самостійне життя після досягнення дорослого віку. Досліджено умови життя сиріт, що перебували на різних формах патронату. Висвітлено протиправні та злочинні дії працівників дитячих будинків. Проаналізовано влаштування державою вихованців на навчання або роботу і умови їх життя у «зовнішньому» світі. У роботі присутні елементи мікроісторії у вигляді сюжетів із життя сиріт. Здійснено порівняння радянського і європейського досвіду піклування про дітей-сиріт. У результаті

опрацювання архівних документів було виявлено і введено до наукового обігу невідомі раніше документи і матеріали, зокрема фотографії, які зображають побут вихованців дитячих будинків. Практичне значення дисертації полягає в тому, що її матеріали можуть слугувати орієнтиром для розробки соціальних програм, спрямованих на захист сучасних дітей-сиріт. Результати дослідження можуть бути використані для написання підручників з історії України, навчальних посібників із соціальної історії, викладання лекційних курсів з історії повсякденності. У першому розділі дисертації подано історіографічний огляд досліджуваної теми, аналіз джерельної бази та теоретико-методологічні засади дослідження. Історіографія проблеми представлена роботами радянських і сучасних українських та закордонних науковців. Джерельна база репрезентована документами і матеріалами центральних та регіональних архівів воєнного та повоєнного періодів. Також використовуються матеріали опублікованих джерел, періодичні видання, спогади. Теоретико-методологічною основою дослідження є принципи об'єктивності, історизму та всебічності. Дисертантка опиралася на комплексний, конкретно-історичний та культурно-антропологічний підходи. Використовувалися загальнонаукові методи дослідження: аналізу і синтезу, індукції та дедукції, герменевтичний, статистичний та метод кількісного аналізу; спеціально історичні – історико-генетичний, порівняльно-історичний, історико-типологічний, ретроспективний, історико-біографічний. Також використано методи візуальних досліджень – фотографічний і іконографічний. У другому розділі досліджено причини масових дитячих сирітства і безпритульності. Виявлено, що окрім війни і окупації території України, не менш вагомими були голод 1946–1947 рр. та повоєнні репресії. Проаналізувавши дитячу злочинність, з'ясовано, що хоча неповнолітні, головним чином, вдавались до дрібних крадіжок і правопорушень, зустрічаються непоодинокі випадки скоєння малолітніми важких злочинів з метою пограбування. Також висвітлено діяльність влади щодо поліпшення ситуації з масовою дитячою безпритульністю. У третьому розділі дисертації досліджено повсякденне життя і побутові умови вихованців дитячих будинків. З'ясовано, що матеріальне забезпечення залишалось недостатнім впродовж усього досліджуваного періоду. Хронічний дефіцит житлової площі сприяв розповсюдженню захворювань та призводив до епідемій серед вихованців. Проаналізовано кадровий склад дитячих закладів, методи «виховання» і протиправні дії працівників дитбудинків. Встановлено, що через непрестижність і низьку оплату укомплектування дитячих будинків кваліфікованими працівниками залишалось проблемою, яку неможливо було вирішити. Розглянуто навчання і трудове виховання вихованців. З'ясовано, що часто шкільні оцінки сиріт не відповідали їх реальним знанням, а трудове навчання часто організовувалося без врахування віку, статі і фізичних можливостей дітей. У четвертому розділі розглянуто умови перебування дітей на колгоспному і сімейному патронатах, а також подальше влаштування підлітків на самостійне життя. З'ясовано, що патронатна форма влаштування, хоч і посприяла розвантаженню дитячих будинків у перші повоєнні роки, втім панацеєю не стала. Так, у колгоспному патронаті діти нерідко залишались без нагляду і мінімального обслуговування. На сімейний же патронат брати сиріт зголошувалися переважно родини, які керувалися державними щомісячними дотаціями на утримання дитини. Після досягнення вихованцями відповідного віку держава мала скеровувати їх на працевлаштування або подальше навчання. Втім міністерства і відомства приймали лише обмежену кількість підлітків, посилаючись на відсутність гуртожитків. У висновках підбито підсумки проведеного наукового дослідження і конкретизовано його результати.

2. The introduction substantiates the relevance of the topic of the dissertation research, defines the object, subject, chronological and territorial boundaries, goal and task. The relevance of the research lies in the detailed study of the everyday life of orphans and homeless children in the post-war period for the possibility of using historical experience to develop social programs aimed at protecting modern orphans. In addition, the relevance is due to the need to debunk one of the most famous ideological myths of the Soviet Union - the myth about the "happy childhood" of all Soviet children. The scientific novelty of the obtained results is a comprehensive study of the everyday life of orphans and homeless children in children's institutions from the moment they are removed from the street until they are placed on independent life after reaching adulthood. The living conditions of orphans who were in various forms of foster care were studied. Illegal and criminal actions of the workers of the children homes are highlighted. The arrangement of pupils by the state for study or work and their living conditions in the

"outside" world are analyzed. The work contains elements of microhistory in the form of stories from the lives of orphans. A comparison of the Soviet and European experience of caring for orphans was made. Previously unknown documents and materials were discovered and introduced into scientific circulation, in particular photographs depicting the daily life of children in orphanages. The practical significance of the dissertation is that its materials can serve as a guide for the development of social programs aimed at protecting modern orphans. The results of the research can be used for writing textbooks on the history of Ukraine, teaching aids on social history, teaching lecture courses on the history of everyday life. The first chapter of the dissertation presents a historiographic overview of the researched topic, an analysis of the source base, and the theoretical and methodological foundations of the research. The historiography of the problem is represented by the works of Soviet and modern Ukrainian and foreign scientists. The source base is represented by documents and materials of central and regional archives of the war and post-war periods. Materials from published sources, periodicals, memoirs are also used. The theoretical and methodological basis of the research is the principles of objectivity, historicism and comprehensiveness. The dissertation was based on complex, concrete-historical and cultural-anthropological approaches. General scientific research methods were used: analysis and synthesis, induction and deduction, hermeneutic, statistical and quantitative analysis methods; specially historical - historical-genetic, comparative-historical, historical-typological, retrospective, historical-biographical. The methods of visual research - photographic and iconographic - were also used. The second chapter examines the causes of mass child orphanhood and homelessness. It was revealed that in addition to the war and the occupation of the territory of Ukraine, the famine of 1946-1947 and post-war repressions were no less significant. Analyzing juvenile crime, it was found that although minors mainly resorted to petty thefts and offenses, there are rare cases of minors committing serious crimes with the purpose of robbery. The activity of the government to improve the situation with mass child homelessness is highlighted. The third chapter of the dissertation examines the everyday life and living conditions of children in orphanages. It was found that material support remained insufficient throughout the entire period under study. The chronic shortage of living space contributed to the spread of diseases and led to epidemics among the pupils. The personnel of children's institutions, methods of "education" and illegal actions of employees of orphanages were analyzed. Study and labor education of pupils are considered. It was found that school assessments of orphans often did not correspond to their real knowledge, and labor training was often organized without taking into account the age, gender and physical capabilities of children. The fourth chapter examines the conditions of children's stay in collective farm and family patronage, as well as the subsequent placement of adolescents for independent living. Thus, in the collective farm patronage, children were often left without supervision and minimal care. On the other hand, families applying for family patronage of orphans were guided by monthly state subsidies for child maintenance. After the pupils reached the appropriate age, the state had to direct them to employment or further education. However, ministries and departments accepted only a limited number of teenagers, citing the lack of dormitories. The conclusions sum up the results of the conducted scientific research and specify its results

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Нове вирішення актуального наукового завдання

Публікації:

- Безлюдна І. Повсякденне життя та навчання вихованців дитячих будинків УРСР (1945–1950-ті рр.) Емінак. Науковий щоквартальник. 2020. № 4 (32) С.112–122

- Безлюдна І. Дитяча безпритульність в УРСР: причини і способи подолання (1940-і – перша половина 1950-х рр.). Україна XX століття: культура, ідеологія, політика: зб. ст. Київ, 2021. Вип. 26. С. 229–247.
- Безлюдна І. Медико-санітарні умови життя вихованців дитячих будинків УРСР у 1945 – першій половині 1950-х рр. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. Вип. 41. Збірник наукових праць / За заг. ред. О.А.Мельничука. Вінниця: ВДПУ, 2022. С. 44–51.

Наукова (науково-технічна) продукція: методи, теорії, гіпотези

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Планується до впровадження

Зв'язок з науковими темами: 0115U006870 0118U007685

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Бондарчук Петро Миколайович

2. Petro M. Bondarchuk

Кваліфікація: д. і. н., старший науковий співробітник, 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-2015-1995

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут історії України Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416981

Місцезнаходження: вул. М. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Голиш Лариса Григорівна

2. Larisa G. Holysh

Кваліфікація: к. і. н., доц., 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-9915-6325

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Код за ЄДРПОУ: 02125622

Місцезнаходження: бульвар Шевченка, буд. 81, Черкаси, Черкаський р-н., 18031, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Власюк Ігор Миколайович
2. Igor M. Vlasyuk

Кваліфікація: к. і. н., доц., 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-4679-4101

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Житомирський державний університет імені Івана Франка

Код за ЄДРПОУ: 02125208

Місцезнаходження: вул. В. Бердичівська, буд. 40, Житомир, Житомирський р-н., 10008, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Верменич Ярослава Володимирівна
2. Yaroslawa Vermenych

Кваліфікація: д. і. н., професор, член-кор. НАН України, 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-4445-9492

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут історії України Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416981

Місцезнаходження: вул. М. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Крупина Віктор Олександрович

2. Viktor A. Krupyna

Кваліфікація: к. і. н., 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-4992-1236

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут історії України Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416981

Місцезнаходження: вул. М. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

Власне Прізвище Ім'я По-батькові голови ради	Стяжкіна Олена Вікторівна
Власне Прізвище Ім'я По-батькові головуючого на засіданні	Стяжкіна Олена Вікторівна
Відповідальний за підготовку облікових документів	Безлюдна Ірина Вікторівна
Реєстратор	УкрІНТЕІ
Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є відповідальним за реєстрацію наукової діяльності	Юрченко Тетяна Анатоліївна